

RABBI Y. M. M. STEIF

605 Myrtle Ave. #2
Brooklyn, N.Y. 11205
718-599-2058

יעקב מנחם מענדל שטייף

מו"ץ התאחדות הרבנים
ברוקלין נוא יארק

ב"ה

מוצש"ק לסדר כל ציפור טהרה תאכלו, א' אלול תשע"ט לפ"ק

לכבוד ידידי הרה"ג ר' שלו' משה גאלדמינצער שליט"א שו"ב בק"ק סקווירא יע"א

בהמשך למה שכבר העליתי על הגליון למע"כ, הנה באתי בעוד איזה שורות במעלות העוף הלעגהאר"ן.

תרנגולות בזמן הש"ס הטילה ביצה אחת בכל יום

(א) בגמרא (שבת ל:) "עתידיה אשה שתלד בכל יום וכו' בא ואראך דוגמתן בעוה"ז, נפק אחוי תרנגולת" וא"כ מבואר בחז"ל שסתם תרנגולת מטיל ביצה בכל יום, וכהיום התרנגולות שנותנת כביצה אחת לכל יום היא הלעגהארן, ולעומת זה שאר מיני התרנגולים השכיחים לאכילה, אינם מטילים כביצה אחת בכל יום, אלא הרבה פחות מזה, וצריכים לבאר מה פשר דבר.

מזמן הש"ס עד לאחרונה היה מין תרנגול אחד בין לאכילה ובין לגדל ביצים

(ב) והנראה בזה דאיתא בגמ' (ביצה ב.) דיש תרנגול שמיוחד לאכילה, ויש תרנגולת העומדת לגדל ביצים, וכשמעיינים בסוגיא שם מבואר דהמדובר ממין תרנגול ותרנגולת אחד, שלפעמים מייחדים אותם לאכילה, ופעמים מייחדים אותם לגדל ביצים, [עי' שם (דף ד.)] בלקחה תרנגולת סתם, נשחטה הובררה דלאכילה עומדת, לא נשחטה הובררה דלגדל ביצים עומדת, עיי"ש]. וכן הי' המציאות כפי הנראה מזמן הגמרא עד לאחרונה, שהי' משתמשים במין תרנגול אחד בין לאכילה ובין לגדל ביצים, ובדרך כלל השתמשו בהנקיבה בשביל הביצים, עד שפסקו להטיל ביצים ואז שחטו אותה לאכילה, והזכר הי' מיוחד רק לאכילה, והגם שמסתמא הי' חילוקים דקים בין התרנגולים, מ"מ הצד השווה שבהם שלא הי' חילוק גדול במין התרנגול, ואותו המין שלקחו בשביל הביצים לקחו אותם גם לאכילה.

בשנת תר"כ לפ"ק נתפשט מין תרנגולים חדשים

(ג) ובערך בשנת ה' אלפים תר"כ, הובא ממזרח העולם (מזרח א"י) לאייראפ"א ולמערב העולם, מין תרנגול, או כמה מינים תרנגולים, ונקראים בדברי הפוסקים קובריצער הינער, או קוכי"ן ובעוד שמות, והי' משונים מהתרנגולים שהי' רגילים באייראפ"א עד אז, בשינוים ניכרים לעין, שהי' גדולים הרבה מהתרנגולים הישנים, ומסורבלים בבשר ונוצות על הרגלים ועוד שינוים שהי' נראה לכל אדם, ומצינו בספרי הפוסקים מתקופה ההוא המון תשובות שדנים עליהם אם נצרך ע"ז מסורה חדשה, או שהוא בכלל המסורת טהרה על התרנגולים וכו', וכמדומה שרוב הפוסקים המפורסמים נקטו שנצרך ע"ז מסורה מיוחדת, עי' כן בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' צ"ט וק') ובשו"ת טוב טעם ודעת להגאון ר' שלמה קלוגער (מהדורא תליתאי סי' ק"ג, קנ"ב רס"ג, ובשו"ת האלף לך שלמה יו"ד סי' קי"ב, קמ"א, קמ"ג), ועי' בזה המון תשובות בשו"ת דברי חיים, (יו"ד ח"ב מס' מ"ה עד סי' מ"ט, ובתשובות נוספות הנדפס מחדש בכרך ג' מס' ז' עד סי' ט', ובעוד מקומות), ובשו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קמ"ד), ובעוד כמה ספרי התשובות, ואכמ"ל.

התרנגולים החדשים התערבו בהתרנגולים הישנים

(ד) והנה התרנגולים החדשים כשבאו לאייראפ"א, נזדווגו עם התרנגולים הישנים, והולידו אחריהם בני תערובות, [וזה הי' אחד מהטעמים החזקים של המתירים של הקובריצער הינער, כיון שהיא שכן ונדמה ומזדווגים יחד, ומתערבות זה מזה, זהו ראייה שהם באמת ממין התרנגולים הישנים, ולא נצרך עליהם מסורה מיוחדת, (עי' כן בשו"ת יהודה יעלה למהר"י אסאד יו"ד סי' צ"ב, ועוד פוסקים, ואכמ"ל)], עד שנעשה בשנים אחדות בלבול גדול בהתרנגולים, ובכמה או ברוב מקומות לא הי' שייך לדעת אם אינם מבני התערובות של התרנגולים החדשים, עי' כן בשו"ת מכתב סופר להגה"צ ר' שמעון סופר זצ"ל אבד"ק קראקא יצ"ו (סי' ג') וז"ל "והנה עתה בהיותי בעיר וויען שאלתי את אחי הגאון (מרן הכתב סופר) נ"י, והשיב לי, לא היה בידי למחות ולאסור אחר שכבר נתפשטו בכל המדינה ונתערבו עד שקשה כמעט למצוא תרנגולת שתהיה ברור שאינה מבני התערובות, וכל כיוצא בזה יפה השתיקה מהדבור, ע"כ איני אומר בו לא איסור ולא היתר, שלא לצאת חלילה ביד רמה נגד הרמ"א זצ"ל, אלו דברי מר אחי הגאון נ"י" עכ"ל המכתב סופר, והיינו מעיר וויען במדינת עסטרייך ומעיר פרעשבורג במדינת סלאוואקיי עד עיר קראקא במדינת פולין, הי' קשה למצוא עוף שאינו מבני התערובות, וכן מבואר בעוד ספרי הפוסקים.

בערך בשנת תר"צ לפ"ק נתפלג התרנגולים לב' מינים, אחד לאכילת הבשר והשני בשביל הביצים

(ה) ולפני בערך תשעים שנה, בערך בשנת ה' אלפים תר"ץ, או קצת לפניו, ראו חכמי הגוים באמריק"א שנתמעט מספר הביצים שהתרנגולים הי' רגילים להוציא, [וכנראה שבא מחמת שנזדווגו התרנגולים הישנים עם התרנגולים החדשים וכו"ל,

ועי"ז הוכחשו כוחתם מלהטיל כביצה אחת בכל יום, ומצאו שהעוף לעגהארן הי' לה הטבע כמו התרנגולים בזמן הש"ס שנותנת כביצה אחת לכל יום, וכאמור לעיל שכנראה שכן הי' המציאות עד בערך שנת תר"ל לפ"ק, והתחילו לגדלם בפני עצמם, ובקפידא שלא יתערבו עם שאר מיני תרנגולים, כדי לשמור על נקיותם, שישארו עם טבעם בריבוי הביצים, ואח"כ הובא מאמערק"א לאיראפ"א ושאר העולם העופות הלעגהארן, לתרנגול מיוחד לגדל ביצים, ואז התחיל מציאות חדשה בהעופות התרנגולים, שעד אז לא הי' מחלקים המינים, אלא הי' משתמשים בכל מיני תרנגולים בין לבשר לאכילה ובין להביצים, ומאז והלאה במשך זמן קצר נתפלג מיני התרנגולים לשנים, והתחילו לגדל המין תרנגול לעגהארן בשביל הביצים, ושאר מיני תרנגולים [שהם בפשטות בני התערובות של התרנגולים הישנים עם התרנגולים החדשים] בשביל הבשר לאכילה.

בשנת תרצ"ג מצינו שאחד מתפלא על השינוי שנמצא תרנגול שמוציא כל כך ביצים

(ו) וראה זה פלא שבשנת תרצ"ג יצא בעיר דעש קובץ בשם הלכה למעשה, והרב שהוציא הקובץ מעורר שמה, שבא מאמערק"א לאונגארן, ומשם לגלילותינו (ראמעני"ע), תרנגול שנקראו "לעגהארן", ויש להם שינוי למעליותא שמטילים הרבה ביצים, ומעורר עליו שנצרך ע"ז מסורה, עיי"ש, והאמת היא שמסתבר מאוד שהתרנגול סתם עד שבאו העופות החדשים לאיראפ"א כשבעים שנה מקודם ג"כ נתנו כביצה אחת לכל יום, וכמבואר בגמ' (שבת שם) שזהו הטבע של סתם תרנגול. עד שהי' לו חידוש גדול שיש מין תרנגולת שמטלת כביצה אחת בכל יום. [ומשל למה הדבר דומה, כמו שמבואר בחתם סופר דכשבני ישראל באו לארץ ישראל, הי' מה שהוציא הארץ חטים חידוש וכמו נס בעיניהם, שהי' רגילים למצוא מן בכל יום במשך ארבעים שנה, והי' סוברים שהמין הוא טבע העולם, ולא הבינו שהמין הי' נס, ומה שהארץ מוציא חטים הוא הטבע של הבריה].

מאז שהתחיל להתפשט הלעגהארן בשביל הביצים נתקבל לעוף טהור

(ז) והנה הגם שהי' נמצא רב אחד בקובץ הנ"ל שעורר הרבנים והציבור שאין על הלעגהארן הבא מחדש מאמערק"א מסורה, לא נמצא אף אחד מגדולי הפוסקים שחשש לדבריו למעשה, אלא כולם התחילו לאכול הביצים מהתרנגול לעגהארן בפשיטות, וא"כ מובן פשוט שהיהודים באותו זמן הי' ניכר להם צורתו כצורת תרנגול פשוט, ועל אף שלא הי' נקרא עד אז בשם לעגהארן, מ"מ ידעו וזכרו שצורתו כצורת התרנגולים הישנים, וכן יכול להיות שעדיין היתה בהישג יד באיזה מקומות, אלא שלא הטילו כ"כ ביצים כמו הלעגהארן, ורק הי' רב אחד מתוך אלפי הרבנים בתקופה ההוא, שחשש שאולי היא מין חדש, ובפרט שבא מאמערק"א עם שם חדש לעגהארן, שלא שמע עד אז שם זה בתרנגולים, וכנראה שהוא הי' כבר מורגל לגמרי בעופות בני התערובות, אבל כל הרבנים והפוסקים לא חששו כלל על זה, ולא נמצא דיון ע"ז בהפוסקים מתקופה ההוא, וכמו שהי' דיון גדול בפוסקים בתקופה ההוא, בערך בשנת תרצ"ו לפ"ק, על התרנגולים הפאוארעלעס, ורבנים כתבו תשובות על זה, ויצאו ע"ז קונטרסים, זה להתיר וזה לאיסור, כמו כל שערוריה בישראל, אלא כשבאו הלעגהארן מאמערק"א נתפשט היתרם בישראל בכל העולם, בארץ ישראל ובאיראפ"א ובאמערק"א, בלי שום פקפוק, וזה ראייה הכי חזקה, שיש על הלעגהארן מסורת טהרה חזקה, וסתם ביצים לבינים הנאכלים על ידי כל הכלל ישראל בכל תפוצות ישראל, לבערך שמונים שנים האחרונים, הם מהעוף התרנגול שנקרא בלשונם לעגהארן.

לשונו של הרב ר' חיים יודא ברוין ז"ל, המעורר בקובץ הלכה למעשה בשנת תרצ"ג

(ח) וראיתי לנכון להעתיק דברי הרבנים מקובץ הנ"ל כלשונם שלא יהא הטעות מצויה, העורך הקובץ "הלכה למעשה" הי' הרה"ג ר' חיים יודא ברוין ז"ל אבדק"ק איקלאד חרב"ג הרה"צ ר' יצחק יחיאל פאנעט ז"ל מדעש יצ"ו, והוא כותב בסימן ב' וזה לשונו "שאלה. זה מקרוב באו ונתרבו בגלילותינו מין חדש תרנגולים שהם לבנים וקטנים ביותר משאר מיני תרנגולים וקראו בשם "לעגהארן", וכפי הנשמע הובאו ממדינת אמעריקא לאונגארן גליל סאלנאק, ומשם לגלילותינו, ויש להם סימן מיוחד תחת האזנים קצת גבשושית הנוטה למראה "געעל", וגם יש להם שינוי למעליותא שמטילים ביצים רוב השנה לערך 300 שטיק, והרוב מהם אינם יושבים על ביצים לגדל אפרוחים כמו התרנגולים שלנו, ועתה יש לדון עליהם אם הם וביצתם מותרים באכילה, כי אין לנו מסורת עליהם" [ומאריך שם בחיוב מסורה משו"ע והפוסקים, ומה שהיה מצריכים הפוסקים הגה"ק הדברי חיים, והגה"ק המהר"ם שיק, מסורה על התרנגולים שהובאו בזמנם, ושוב ממשיך הרב הנ"ל] "ומה שהם קטנים משאר עופות בוודאי אין שום חשש, כמש"כ בהגהות יד שאול ע"ד התרנגולים שצואריהם ורגליהם ארוכים ביותר משאר תרנגולים, שאין שום חשש עליהם עיי"ש, וממילא הוא הדין אם הם קטנים ביותר משאר מינים, וכן העלה באריכות בשו"ת ערוגת הבושם למרן מחוסט זצלה"ה בסימן ע"ו דמחמת חילוק ארוכת וקטנות אי ליכא שינוים אחרים לית לן למיחוש דהם מין בפני עצמן כמו שאין משוינן להן לב' מינים לענין כלאים עיי"ש היטב ובסימן ע"ה, עכ"פ אודות שאר השינוים צריך לדון עליהם כנ"ל" עכ"ל הרב העורך השואל.

לשונו של הגה"ק מפאפא ז"ל בקובץ הנ"ל

(ט) ובסימן ט"ז בקובץ הנ"ל כתב כבוד הה"ג וכו' מו"ה יוסף גרינוואלד שליט"א דומ"צ בעיר סאטמאר יע"א, [לאח"כ אבדק"ק פאפא יע"א] וז"ל "מ"ש בסימן ב' בשם כ"ק אא"ז זצ"ל שכתב להתיר בערוה"ב הבר אווזת הגדולות, הנה באותו התשו' חסר הסיום ואולי בסופו למעשה אין דעתו כן ובפרט שהגה"ק משיניווא זצ"ל בהקדמת ס' אילה שלוחה מבנו ז"ל החמיר וכ"ה בדברי יחזקאל בתשו'. עכ"ל הגה"ק ר' יוסף גרינוואלד זצ"ל אבדק"ק פאפא יע"ו. [והמדפיסים השו"ת ויען יוסף (ח"ח השמטות לסי' ט"ז), נתנו מקום לטעות באופן העתקת דברים, וע"כ ראיתי לנכון להעתיק הדבר בשלימות, מה שנוגע לעניינינו]

לשוננו של הטורי כסף ז"ל בקובץ הנ"ל

(י) ובסימן כ"ב בקובץ הנ"ל כתב כבוד הגאון המפורסם וכו' האבדק"ק ערדאד שליט"א בעהמ"ס טורי כסף ועוד וז"ל "ע"ד מה שחקר בסימן ב' בהני עופות קטנים שהובאו מאמריקא ונקראים "לעגהארן" וכתב שם דמה שהם קטנים ביותר משאר עופות אין חשש בוודאי כמש"כ ביד שאול ובש"ת ערוגת הבושם ע"ש ולפע"ד במחכת"ה גם אחשש קטנות יש לדון עליהם" עכ"ל ומאריך שם להוכיח דשינוי בגודל וקוטן הוי שינוי עיי"ש. ומבואר היטיב דגם ב' הרבנים שהעירו על דבריו, לא דנו בזה אם יש עליו מסורה, אלא הרב מערדאד ז"ל העיר במה שכתב הרב העורך המעורר דשינוי בגדלות וקטנות לא הוי שינוי, ועל זה העיר דנחשב לשינוי, והגה"ק מפאפא זצ"ל העיר דאי אפשר להביא ראיה מדברי זקינו הערוגת הבושם על זה. וגם הרב המעורר כתב דבריו בדרך שאלה ושיש לדון על זה, סוף דבר שלא מצינו בהפוסקים המפורסמים מתקופה ההוא שנקטו למעשה שאין על הלעגהארן מסורה.

הלעגהארן יש לו הרבה מסימנים של התרגול לפני שנת תר"כ לפ"ק

(יא) ומצינו עוד כמה חילוקים שיש בין הלעגהארן לבין הראק והראק קארניש, שרואין מהם שהלעגהארן דומה כמו התרגולים שלפני שנת תר"כ לפ"ק, כפי שאפשר ללמוד מספרי הפוסקים מתקופה ההוא, וכדלהלן, בדרכי תשובה (סי' פ"ב סקל"ד) מביא משו"ת מהר"י אסאד כמה שינויים דנמצא אצל התרגולים החדשים שבאו אז לאיראפ"א, ממה שהיה עד אז, התרגולים הישנים, ואלו מקצת מהם, א] התרגולים החדשים ה' גדולים הרבה מהתרגולים הישנים, (עי' כן בדרכ"ת שם ממהר"י אסאד, וכן מבואר בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' צ"ט ובעוד כמה וכמה פוסקים), וכן הלעגהארן הוא תרגול קטן לעומת הראק והראק קארניש. ב] התרגולים החדשים 'אין להם כרבלתא גדול כ"כ כפי ערך כמו תרגולים שלנו' (כן הוא הלשון בדרכ"ת שם בשם המהר"י אסאד שם, וכן מבואר בשו"ת לבושי מרדכי סי' מ"ד), וכן הלעגהארן יש להם כרבלתא גדול לעומת הראק והראק קארניש. ג] התרגולים החדשים לנים על גבי קרקע, והתרגולים הישנים לנים במקום גבוה, (עי' כן בדרכ"ת שם ממהר"י אסאד שם, וכן הוא בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' צ"ט ובתרי"ג מצוות מצוה תע"א), וכן הלעגהארן לנים במקום גבוה, והראק והראק קארניש לנים על גבי קרקע, וסימן זה בתרגול כבר מצאנו בחז"ל מס' שבת (ל"ה:): בסוגיא דבין השמשות, דביום המעונן יש להדליק הנר של שבת כשרואים התרגולים עולים על הקורות, דאז עדיין הוא מבעוד יום. ד] התרגולים החדשים אינם עזים, (עי' כן בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' צ"ט), וכן הלעגהארן הוא תרגול עז ופורח באויר קצת, וראק וכן הראק קארניש עצלים ואינם עזים ולא פורחים כלל. וסימן זה בתרגול מצאנו כבר בחז"ל מס' ביצה (כ"ה:): 'אמר ר"ש בן לקיש תרגול עז שבעופות'.²

אין הוכחה שהלעגהארן בא ממדינת איטאלי"א דוקא

(יב) והנה מבואר בספרי הגוים שהעוף לעגהארן מקורו מעיר ליווארנ"א במדינת איטאלי"א, שמקור מוצאם משם, [והוא עיר גדולה על שפת הים שיצא משם הרבה אניות לכל קצוי תבל, ומפורסם העיר בינינו שהאור החיים הקדוש צוק"ל יצא משם], וע"כ נקרא בשם לעגהארן על שם העיר ליווארנ"א, והנה לענ"ד אוקימתא זו הוא לאו דוקא, דהכי רק באיטאלי"א ה' טבע התרגולים להטיל ביצה בכל יום, הלא זה ה' הטבע של סתם תרגול בזמן הש"ס בבבל, ומסתבר מאוד שלא רק בבבל ה' הטבע כן, אלא בכל אייראפ"ה עד בערך שנת תר"ל לפ"ק ה' ג"כ הטבע שנתנו התרגולים כביצה אחת בכל יום. ואין הוכחה שכל העופות התרגולים שנקראו כהיום בשם לעגהארן שמקורם מאיטאלי"א, אלא כשחילקו השמות בין התרגולים, ומצאו התרגול שנותנת הרבה ביצים, כביצה אחת לכל יום, שטוב לגדלם בפני עצמם, שישארו עם טבעיות שלו שיטיל הרבה ביצים, ושלא יפחתו כוחתם ע"י הרכבה עם שאר מיני תרגולים, סברו החוקרים דאותו התרגול בא במקורו מאיטאלי"א, ונתנו לו השם 'לעגהארן', אבל כל שבא, אפילו לפניהם, תרגול ממקום אחר, בצורה ההוא ובטבעיות שלו שמטיל הרבה ביצים וכו', גם כן בכלל הלעגהארן יקרא.

הרבה שמות בעופות על שם איזה מקום

(יג) וכנראה שהוא כלל גדול בשמות העופות, שיש כמה מיני עופות שהגוים קראו להם שמות על שם איזה עיר או מדינה, ולא דוקא שבאו מאותו עיר או מדינה, ולענ"ד הסיבה לזה הוא, כי בדורות הקודמים לא ה' הגוים מדייקים בחילוק דק בין מין אחד לחבירו, שיהי' נקרא בשם בפני עצמו, ולדוגמת התרגולים שיש בהם מינים לרוב, והיה הכל נכלל בשם תרגולים, (טשיקע"ן בלע"ז), ואח"כ כשנעשה העולם יותר פארגעשריטען, והתחילו לחלק ביניהם, ולכל חילוק דק בין המינים ניתן לו שם חדש, ה' הרבה שמות על שם איזה מקום, ולדוגמא שיש תרגולים בשם "נוא העמפשי"ר על שם המקום, ויש תרגולים בשם "ראוד איילענד רעד" על שם המקום, שהם עופות שיש עליהם מסורה,³ אע"פ ששמות שיש להם הם מקומות

¹ ואציין מה ששמעתי מאבי מורי שליט"א, שזוכר היטיב משנות תש"כ לפ"ק שהי' אצל פארם של ש"ב ר' פינחס ריכטער ע"ה מווען, שהי' לו פארם בשביל מכירת הביצים בעיר וויילנאנד בנוא דזשערסי, והי' התרגולים פורחים באויר על הגגות. וכן שמעתי מהרה"ח ר' משה לעפקאוויטש שליט"א ממאנסי יצ"ו (יליד הישוב קוממיות באה"ק), דטבע של תרגולים המתגדלים בחצר, שפורחים קודם הלילה למקום גבוה של אילן, וישנים שם.

² לפי ששמעתי מידידי הר"ר אהרן פראטאוויץ שליט"א ששני הדברים באים כאחד שאם התרגולים יכולים לפרוח אז פורחים למעלה ללון שמה, והתרגולים שלנים ע"ג קרקע הוא משום שאי אפשר להם לפרוח. ובדרך כלל התרגולים הגדולים אינם יכולים לפרוח מחמת גודלם.

³ ושמעתי מהרה"ח ר' וואלף כ"ץ נ"ו מוויילאמסבורג, שהגה"ק מסאטמאר צוק"ל אכל תרגולים שנקראו יערלינג"ג, והיינו שעבר עליהם שנה, מפני שהחמיר מחשש ספק טריפה, דאולי נעשה נקב משהו בוושט כשנותנים להם זריקות, ולאחר שעבר עליהם שנה יצא מחשש ספק טריפה, ושמעתי מהרה"ח ר' צבי ווייס נ"ו מקרית יואל יצ"ו, שו"ב מפורסם, שהיערלינג"ג שהי'

באמערק"ע, ובע"כ שאין מקור מוצאם מאמערק"ע דא"כ לא היה להם מסורת טהרה. ומסתבר מאוד לומר דהא שניתן להם שמות על שם איזה מקום, היה על פי דעתם של הגוים שסברו שתרנגול ממשפחה של מקום אחד יש לו איזה צורה מיוחדת או טבע מיוחדת, ולדוגמא שהי' בפאר"ם אחד בראו"ד איילענ"ד תרנגולים אדומים ובצורה מיוחדת שלו, ניתן לו השם על שם אותו מקום, ואם נמצא אח"כ עוד תרנגול באותו צורה וצבע ממקום אחר, נקרא ג"כ בשם של המקום שקראו לו בראשונה, כנלענ"ד. [וכמו שביארנו בעזהשי"ת בפרק ט"ז בספר עוף השמים במאמר על הבר אווז פערק"ן].

כל העופות הנמכרים בשם לעגהארן סתם, בלא שם לווי עליו, הם מין אחד

(יד) והנה לאחרונה נמצאו אנשים שאומרים שיש בתוך הלעגהארן כמה מינים, ואין בדבריהם ממש, אלא כל העופות הנמכרים בשם לעגהארן סתם, בלא שם לווי עליו, הם מין אחד, [ובפשטות אסור על פי החוק באמערק"ע למכור תרנגול בשם לעגהארן כשאין כן]. ויש כמה פירמע"ס שמוכרים התרנגולים לעגהארן לצורך הביצים, [ונקראו בשם לעיער"ס, על שם שמטילים ביצים] וכולם נראים בצורה אחד, וביום כ' תמוז העל"ט היינו בבית השחיטה בעיר בירדסבארא פענסעלוועניא, תחת השגחת התאחדות הרבנים, במעמד כמה רבנים ושוחטים וכו' (עשרות אנשים), והובא לפנינו עופות הלעגהארן מב' הפירמע"ס הגדולים במזרח אמעריקא, שכמעט כל הביצים הנמכרים בחניות כאן והסביבה הם מאותם, ולא ראינו שום חילוק בולט בין הב' פירמע"ס, ושניהם נראו לעין כל המשתתפים למין אחד.

שינוי מחמת שינוי האויר וכדומה לא נחשב לשינוי שיצריך מסורה מיוחדת

(טו) ואפילו אם תמצא חילוק דק בין לעגהארן מפירמ"ע אחד למשנהו, או בין מדינה אחד לחבירו, אין זה בכלל שינוי שיהי' נצרך על זה מסורה מיוחדת, וכמבואר ברמב"ם הלכות כלאים (פ"ג ה"א) וז"ל "יש מינין בזרעין שיהי' המין האחד נפרד לצורות הרבה, מפני שינוי מקומות, והעבודה שעובדין הארץ, עד שיראה כשני מינין, ואע"פ שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד אינן כלאים זה בזה" עכ"ל, וכעין זה כתב הרמב"ם לגבי מיני בעלי חיים, (שם, פ"ט ה"ה) וז"ל "מין שיש בו מדברי וישובי, כגון שור הבר עם שור, וכו' מותר להרכיבן זה עם זה מפני שהן מין אחד, אבל אווז עם אווז הבר כלאים זה בזה, מפני שהאווז (בייתי) ביציו מבפנים, ואווז בר ביציו מבחוץ, מכלל שהם שני מינין" עכ"ל הרמב"ם, ומקורו מגמ' בבא קמא (נ"ה), ועיי"ש ברדב"ז דהשוורים של הישוב, שבורחים מן הישוב אל המדברות והיערים ומולידים שם, ונשתנה צורתם וקניניהם מאותם של הישוב קצת, עיי"ש, וכן נפסק להדיא בשו"ע (יו"ד סי' רצ"ז סעיף ד') עיי"ש, הרי חילוק דק מחמת שינוי המדינות אינו בגדר שינוי לגבי כלאים, ובשו"ת חתם סופר (בתשו' סי' ע"ד שמעתיק שם מחידושי בסוגיא דנשר בד"ה ולדידי) כתב וז"ל "כי היכי דאין בהם כלאים ה"נ נאכל בהאי מסורת גופיה, דהכל חד" עכ"ל בקיצור, והגם שהגה"ק משינאווא זצוק"ל כתב (בשו"ת בסוף ספר דברי יחזקאל על התורה), שאפילו מה שלא נחשב שינוי לגבי כלאים, מכל מקום לגבי מסורה למין טהור וטמא אפילו שינוי קל נחשב לשינוי, עיי"ש שמביא ע"ז ראי' מהש"ס, מכל מקום אפילו להדברי יחזקאל צריך שיהי' עכ"פ איזה שינוי מחמת שהוא מין אחר, ושינוי שנעשה מחמת שינוי באויר או מחמת המאכל שאוכל, או מחמת שנתגדל בכלוב ולא בחצר, וכדומה, אינו בגדר שינוי המין כלל, ומסורה אחת לכולם.⁴

מה שנמצא שהכרבות נופל על הצד אין בזה שום חשש

(טז) והנה מה שנמצא כמה תרנגולים ממין הלעגהארן, שהכרבות נופלת על צידה מחמת גדלה, אינו עושה אותו למין חדש, דפשוט דאפילו מפירמא אחד, אין כל התרנגולים דומים זה לזה, ואין פרצפותיהן וטבעותיהן שוות בכל דבר בדיוק גמור, יש שמנים ויש רזים, יש גדולים בגבהם ויש נמוכים, יש שעזים יותר, יש שקולם משהו משונה, יש נותנים ביצים יותר גדולים ויש שהביצים שלהם קטנים, וכו' והוא הדין בהכרבות, יש שהכרבות יותר גדולה מרוב התרנגולים, אפילו מאותו כלוב, ופשוט שאין בזה שום חשש, שהכל ממין אחד. ובכל פירמא שמוכרים הלעגהארן ששייך שימצא חלק מהם שהכרבות גדולה יותר מהרגיל, ומה שיש שמחלקים בין הלעגהארן עצמם, שיש לעגהארן שאפילו בכרבות גדולה אינו נופל הכרבות על הצד, ויש שנופלת על הצד, לו יהי' כדבריהם, איני רואה שום ממשות בדבריהם, שזה יעשה אותו למין חדש, והוא פשוט מאוד. ובאמת לא נכתב לכתוב מחמת רוב פשיטתו, אלא לפי שראיתי שיש שטעו בזה הארכתי קצת בזה. וכן שמעתי מהשו"ב ר' צבי וייס שליט"א מקרית יואל יצ"ו שהיה רגילים מכבר לשחוט התרנגולים בכרבות גדול שנפל על הצד.

הכרבות נופלת על הצד מחמת המאכלים שאוכל

(יז) ועוד, שנתברר שזה תלוי בהמאכלים שהתרנגולים אוכלים, או מזג האויר וכדומה, וזה משפיע על הכרבות, אם יהי' בשר הכרבות חזק ויגדל למעלה בלי שיפול על הצד, או שבשר הכרבות יהי' רך ויפול למטה, ולאחרונה לקח מוה"ר יוחנן כ"ץ גי' מקרית יואל יצ"ו, תרנגולים לעגהארן, והכרבות שלהם כבר נפלו למטה מחמת גודלם, והמשיכו לחיות בחצירות, ובמשך איזה שבועות התחילו הכרבות שלהם להגביה עצמם למעלה, ונתברר לעין בלי ספק שיש גורמים מבחוץ, המאכלים או מזג האויר וכדומה, והמה הגורמים אם הכרבות יהי' ישר למעלה, או שיהי' נופלת למטה, ואינו שינוי המין כלל וכלל.

נהגו, הוא [בדרך כלל] מהתרנגולים שנקראו ראו"ד איילענ"ד רע"ד, ולא שהכיר השם ראו"ד איילענ"ד רע"ד, כי לא עשו עסק משמות התרנגולים, אלא כפי הצורה שהראו לו שאמר עליהם שזהו היערלינג, אמרו לו אחרים שהם הראו"ד איילענ"ד רע"ד. ומאחרים שמעתי שפ"פ הרוב אכל הרה"ק זצוק"ל הבארע"ד רא"ק, והרבה פעמים היה ג"כ הראו"ד איילענ"ד רע"ד.

⁴ והברוילע"ר שהוא הרא"ק קארני"ש אינו שוה ממש בדיוק בכל המקומות, וכדירנא שכשהייתי בקיץ תש"ע לפ"ק בבית השחיטה סמוך לירושלים תובב"א, תחת השגחת הביד"צ של העדה החרדית, וראיתי שהברוילע"ר"ס משונים קצת ממה שהייתי רגיל לראות בבית השחיטות כאן באמערקא, והי' קצת חידוש בעיני, מ"מ פשוט שהשינויים הדקים מחמת שינוי המדינות אינו עושה אותם למין חדש, דאם לא כן לא מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש, ופשוט.

שינוי שנעשה על ידי סעלעקטי״ו ברידינ״ג אינו בגדר שינוי

(ח) והנה כפי הידוע עושים הפירמע״ס כעין מה שעשה יעקב אבינו בצאן לבן, ונקרא בלשון ענגלי״ש בשם ״סעלעקטי״ו ברידינ״ג״ (selective breeding), והיינו כשרוצים שיהי' להעופות איזה טבע או תואר וכדומה, לדוגמא שרוצים שהתרנגולים יתנו ביצים גדולים, אז לוקחים מכל התרנגולים שבלול, אותם התרנגולים שמטילים ביצים גדולים, ומגדלים אותם בפני עצמן, ושוב בהתולדות שלהם מסירים התרנגולים שהביצים קטנים, וכן עושים עוד הפעם ועוד הפעם, עד שהתרנגולים מאותו הגידול נותנים כולם ביצים גדולים יותר מכפי הערך של שאר תרנגולים מאותו מין ממש, ופשוט שאע״פ שנתהווה שינוי בהמשך הזמן בטבעותיהם, שמתחילה היו הביצים יותר קטנים ועכשיו גדולים, מכל מקום הוא מין אחד, שלא הורכב משום מין אחר, כיון שעושים חכמה הזאת ממין אחד מיני' ובי', וזה ג״כ פשוט מאוד. וזה על הכלל כולו יצא ששינוי שידוע שנתהווה בעופות מחמת זה, בלי תערובות מין אחר, אין צריך לזה מסורה מיוחד.

שינוי בגודל הכרובל שנעשה ע״י סעלעקטי״ו ברידינ״ג אינו בגדר שינוי

(ט) וחזן אם נשתנה טבעו של העוף שנעשה דורס, על ידי סעלעקטי״ו ברידינ״ג, אז נעשה העוף טהור לעוף טמא, וכמבואר בחידושי חתם סופר (חולין בסוגיא דנשר), ומקורו עפ״י מש״כ הרא״ם בספר היראים (סי' קל״א), וכמבואר היטיב בשו״ת שבט הלוי (ח״ב סי' כ״ט), וביארנו במקום אחר דכנראה חשש מאוד מן השבט הלוי מאוד לזה שלא יעשו דברים שגורמים שינוי בטבעותיהם של העופות מדבר שיש בו איזה שייכות לדריסה וכדומה, וע״כ לא הי' נוחא לי' השינויים שנעשו על ידי דזשינעטיק״ס שעושים שינוי בטבע, ואכמ״ל, והוא הדין אם נעשה שאלה של דריסה בעוף על ידי סעלעקטי״ו ברידינ״ג אז אסורה, אפילו לא נתערב בה עוף טמא, דכך גזרה התורה דכל עוף הדורס טמא, אבל שינוי אחר שאין לו שייכות עם סימני דריסה, שנעשה מהסעלעקטי״ו ברידינ״ג, שאינו עושה אותו העוף טהור למין עוף אחר שיצריך משום זה מסורה מיוחדת, ועל כן אפילו אם יהי' אמת שהלעגהארן של היום הכרובלית יותר גדול ממה שהיה לפני חמישים שנה, או שמפירמ״א אחד הכרובלית יותר גדול מפירמ״א שני ועל כן שייך יותר שיפול למטה, לא נעשה על ידי זה מין אחר, וכאילו יש כמה מיני לעגהארן, אלא הכל הוא מין אחד. אבל לפי ידיעתי אין צריך לכל לזה, והיינו שאפילו כפי הנראה מבחוץ אין כהיום שני מיני לעגהארן, ומכל הפירמע״ס הגדולים שמגדלים הלעגהארן לאלפים ורובבות בשביל מסחר הביצים, צורתם שוה, ומכולם נעשה הכרובלית גדול ביותר ונופל למטה בהמשך הזמן, וכל ישראל אוכלים הביצים, ואינם מחלקים בין פירמ״א אחד להשני, בלי חשש ופקפוק כלל.

שינוי נחשב מה שניכר לעין

(כ) ויש לדעת שספרי הגוים מחלקים מין אחד לכמה מינים ליתן שמות חדשים לכל שינוי קל, אע״פ שמפאת ההלכה אינו בגדר שינוי, דשינוי המין צריך להיות ניכר לעיני של סתם בני אדם הרגילים בעופות, וכדקיי״ל בסי' פ״ב סעיף ב' נאמן הצייד על זה, וסתם צייד רגיל בעופות ויודע להכיר בין המינים, באופן הניכר לעין, ולא כמו המומחים הגוים בכמאה שנים האחרונים שמחלקים חילוקים דקים בין המינים עצמם, באופן שלא היה הסדר בכל הדורות, אלא המסורה הי' נמסר משוחט לשוחט וכדומה, ואם רק המומחה היותר גדול אפשר להכיר החילוק ביניהם לא נחשב לשינוי, דכלל גדול בהלכה דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואם מחלקים בין שינוי קל בין פירמ״ע אחד למשנהו, אז לא מצאנו ידינו ורגלינו בביהמ״ד, ואסור לאכול כל עוף, דכל עוף במדינת אמעריק״ע יש משהו שינוי ממה שהיה באייראפ״א, ואין שום תרנגול שאפשר לומר עליו שנראה בדיוק גמור כמו אותו התרנגול שאכלו באייראפ״א, ובאייראפ״א לפני המלחמה הי' בדרך כלל כל התרנגולים נקראים בין המון בני ישראל בגדר תרנגולים סתם, ולא הי' עליהם שמות לווי, כמו שהיא עכשיו בספרי הגוים, [והם מחלקים בשמות העופות גם לפי צבע הנוצות, ועל פי הלכה לא נחשב לשינוי], רק המהלך בהפוסקים הי', אם הי' שינוי הניכר לעינים, וכמו אצבע חמישית, או צוואר ערום ואדום או נוצות ברגליהם וכדומה, אז דנו הפוסקים אם זה בגדר שינוי, אבל על החילוקים הדקים שאמרו איזה אנשים [ולא נתבררה לי אמיתת דבריהם, אבל אפילו לו יצויר שהם אמת] אינו בגדר שינוי כלל, ואין חילוק בין פירמ״ע אחד למשנהו בצורת הלעגהארן אפילו לפי דבריהם, כפי ידיעתי, וא״כ כש״כ שאינו חילוק מפאת ההלכה, כנלענ״ד.

על פי הלכה אין שום חשש הרכבה בעופות הלעגהארן משאר מיני עופות

(כא) והנה אע״פ כשביררנו בס״ד בחודש סיון תש״ע לפ״ק אודות חשש הרכבה על העופות בכלל, ויצא לנו על העוף לעגהארן כדלהלן ״כפי הנראה, החשש שנרכבו בהמשך הדורות, הוא פחות מברוב עופות הנאכלים, וכן נראה גם ממה שצורתה היום כמו בדורות שעברו, כמו שראו בציורים ישנים מאוד״ [וכלשון הכתב שנחתם ע״י ב' מגדולי ישראל], מכל מקום עכשיו נתברר הדבר ביותר, שאין עליהם חשש הרכבה כלל, מאז שהתחילו לגדלם בפני עצמם לצורך הביצים, כיון דהמומחים בזה אומרים בפירוש, שהמעלה שרוצים מהלעגהארן בריבוי הביצים ומראיתם וגודלם וכו' מתקלקל אם מרכיבים אותם בעוף אחר, ואין שום סברא והו״א לומר שמורכב עם דבר שמפסידו, והלכה רווחת ביו״ד סי' קי״ח ס״י שאם אינו נהנה בחליפין אינו חשוד שהעכו״ם החליף ההיתר באיסור, וכעין זה ביו״ד סי' קי״ד ס״א שאין לחשוש שהעכו״ם נתן יין במורייס אם היין יוקר מהמורייס, וכש״כ וק״ו שאין לחשוש שהפירמע״ס הרכיבו הלעגהארן עם עוף אחר שמפסיד בזה פרנסתו בידים, וזה שהלעגהארן נפסד בהרכבה עם עוף אחר, הוא דבר שכל המומחים מודים לזה ואין בזה חילוקי דיעות ביניהם, ובזה נאמנים, ואין צורך לנאמנות הפירמ״ע, אלא מומחים מבחוץ אומרים זאת, וכמבואר בכת״ס (מובא בפת״ש יו״ד סי' קפ״ז סק״ל) דעל דבר כללי נאמנים המומחים הגוים, ובנידן דידן הוא מסתבר גם לסתם בני אדם ואין צורך למומחיות גדול בזה, אלא כל זמן שמציאות זה קיים, שלא נודע שנמצא עוף שהוא יותר טוב לגדלם בשביל הביצים, אז עפ״י הלכה אין עליהם שום חשש כל דהוא שמורכבים עם עוף אחר, והוא פשוט כביעא בכותחא. [וזהו חזן מהטעם דבמשך כחצי שנה האחרונה הי' הרבה אנשים שמחמת איזה סיבה רצו להטיל דופי בעוף הלעגהארן, ולומר שלפי דברי הגוים גם הם מורכבים עם שאר עופות, כמו שאר

עופות הנאכלים, וחפשו בספרי הגוים הדק היטיב, ולא מצאו שום מקור מוסמך אפילו לפי דברי הגוים, שאכן הלעגהארן שנמכרים לרוב בשביל הביצים שהם מורכבים עם שאר עופות, אלא בכל המקומות המוסמכים לפי דברי הגוים מבואר שהלעגהארן אינם מורכבים עם שאר עופות. ובאמת היה עבודתם לריק דעל פי הלכה אין להם נאמנות, ודבריהם לא מעלה ולא מוריד.

רשימת השמיעות על מסורת טהרה שיש על הלעגהארן

כב) הבאנו מכבר מה ששמענו מאנשים נאמנים שיש על הלעגהארן מסורה ברורה, הלא הם, א] הר"ר יחיאל מיכל כ"ץ ז"ל שו"ב בשם אביו הגה"צ ר' משה זאב כ"ץ זצ"ל שו"ב רב בבית שמש, וכן שנשחט במאונט קיסקא ע"י השו"ב המפורסם ר' משה שווארץ ז"ל. ב] ר' יעקב שווארץ נ"ו ממאונט קיסקא מגדל עופות ושו"ב, שהי' נשחט שם ע"י השו"ב ר' משה שווארץ הנ"ל. ג] מהשו"ב הישיש מוה"ר אנשיל זילבער שליט"א כעת בירושלים עיה"ק ת"ו⁵. ולאחרונה שמעתי כן מעוד כמה מקורות, הלא הם. ד] השו"ב המפורסם ר' צבי ווייס שליט"א מקרית יואל, והעיד כן עם התרגולים הלעגהארן בידו בבית השחיטה בפני כמה רבנים שליט"א, והוסיף דזוכר היטיב צורת התרגול עם הכרבות גדול שנפל על הצד, והוסיף דהי' רגילים ליתן קבלה על שחיטה על ג' עופות של לעגהארן זכרים, (ע"י לקמן אות הבא), והעיד האיך שהי' רגילים למלוח הכרבות הגדול על ידי שחתכו בסוף כל העוקצין (שפיצע"ן) של הכרבות⁶. ה] שמעתי מהגה"צ ר' שלמה יהודה וויינבערג שליט"א אבד"ק פארא שלאחר השערוריה בשנת תשס"ד לפ"ק בירר אצל השו"ב ר' יודל ברוין ז"ל שיש על הלעגהארן מסורה ישנה. ו] שמעתי מהרה"ג ר' יעקב בנימין פירטה שליט"א חדב"נ מו"ר הגה"צ השיח חיים מקאשוי זצוק"ל הכ"מ, שבייר בשנת תש"ע לפ"ק אצל הותיק ר' משה יצחק גרינוואלד ז"ל, השו"ב החשוב בק"ק שיכון סקווירא רבות בשנים, ואמר שתיכף כשבאו הגריני"ע (כך קראו להפליטים שבאו לאמריקא תיכף לאחר המלחמה) לאמריקא, היה רגילים לשחוט הרבה הלעגהארן, אלא לאחר שנעשה הרחבה להציבור בפרנסה התחילו לשחוט שאר מיני תרגולים ששמנים יותר. ז] שמעתי מידידי הרה"ג ר' משה לערנער שליט"א ששמע מזקנתו תחי', הרבנית של הגה"צ בעל כנסת יהושע אבד"ק וואלאץ זצ"ל, שזוכרת היטיב הלעגהארן מעיר ביסטריץ יצ"ו לפני המלחמה, והי' נקרא בשמו לעגהארן, והי' עופות רזים בלי הרבה בשר, והי' מסתובב בחצירות, והי' מהתרגולים הטהורים. ח] הגה"צ ר' עזריאל מאיר קאהן שליט"א אבד"ק סענדזשארדש יצ"ו שבייר בשנת תשס"ד לפ"ק אצל אמו הרבנית ע"ה שזוכרת הלעגהארן עוד מאונגארן והי' מעופות הטהורים. ט] שמעתי בשם הרה"ח ר' זלמן גליק שליט"א מקרית יואל יצ"ו בן החסיד המפורסם ר' לייבעלע גליק ז"ל מעיר סאטמאר, בשם אמו ע"ה, שהי' רגיל להביאה עוף הלעגהארן לקיים המנהג של כפרות קודם יום הכיפורים, מפא"ר הסמוך לקרית יואל בשם Ace farm, והיתה אומרת שזוכרת היטיב שזה העוף הי' רגיל בעיר סאטמאר לפני המלחמה. י] וכן מעיד השו"ב הר"ר יהודה אליעזר גאטעסמאן שליט"א מקרית יואל יצ"ו שזוכר שבשנת תשכ"ט לפ"ק עדיין שחטו בעיר מאנטשעסטר את התרגול לעגהארן. יא] שמעתי בשם הגה"צ ר' צבי מיללער שליט"א אבד"ק אראד יצ"ו, שאומר בשם אמו הרבנית תחי', אשת הגה"צ ר' שמעון מיללער זצ"ל אבד"ק אראד ובעמח"ס שפתי שמעון, שזוכרת היטיב את הלעגהארן ברומעניא והי' מן העופות הטהורים. (מאות ז' עד כאן שמעתי מידידי הרה"ג ר' משה לערנער שליט"א). יב] שמעתי מהגאון ר' משה זאב זארגער שליט"א דומ"ץ בק"ק סאטמאר בירושלים ת"ו שזוכר היטיב הצורה של התרגולים בירושלים ת"ו מלפני חמישים וארבעים שנה, והי' בצורת הלעגהארן, והוסיף דזוכר ג"כ שהי' רגילים לבלוע הסימנים בשעת שחיטה, מה שלא מצוי בהתרגולים המצויים כהיום. יג] שמעתי מידידי הרה"ג ר' פינחס יואל בוכינגער שליט"א בעמח"ס קונטרס העוף בשם השו"ב המפורסם ר' אשר פארקאש שליט"א מעיר מאנסי יצ"ו, שהי' רגילים לשחוט התרגול לעגהארן בתדירות. (ושמעתי עוד עדיות על הלעגהארן, ועדיין לא נתבררה לי כראוי, ע"כ לא כתבתיו כאן, ובעזה"ש"ת לאחר שיתברר הדבר יותר אעתיקם למשמרת)

בדור לפנינו נתנו שימוש על שחיטה על התרגול הלעגהארן

כג) והנה שמעתי מהשו"ב המפורסם ר' צבי ווייס שליט"א מקרית יואל יצ"ו, ביום כ' תמוז תשע"ט לפ"ק, במעמד רבים, שהסדר הי' מלפנים שכדי לקבל קבלה על שחיטה, הי' השוחט צריך לשחוט ג' תרגולים כאלו (אחז אז בלעגהארן זכר), והטעם כיון שצריך בזה זהירות יתירה בשחיטה, כיון שלפעמים בולע הסימנים בשעת שחיטה, ובכ"ה השחיטה נבילה, כיון שנשחט למעלה ממקום שחיטה, אע"פ ששחט בצוואר, וע"כ הי' קפידא שהשוחט יבחן בשחיטתו דוקא בתרגולים אלו, עכ"ד, [ואמר דגם בשחיטת צבי שייך זה שיבליע הסימנים בשעת שחיטה]. ודכינא שהשו"ב ר' יחיאל מיכל כ"ץ ז"ל אמר לי, שהוא למד שחיטה אצל אביו זצ"ל על העוף לעגהארן, ולפי זכרוני לא אמר לי טעם על זה כדרכו, אלא אמר זאת לחזק דבריו שיש על הלעגהארן מסורה ברורה. והנה השו"ב ר' יחיאל מיכל ז"ל למד שחיטה בערך בשנת תש"כ לפ"ק, והלך עם אביו הגה"צ ר' משה זאב כ"ץ זצ"ל למקום שהגוים מכרו עופות חיים, והי' שם כמה מיני תרגולים, ומסתמא גם בשאר מיני התרגולים שהי' שם שייך בהם דברי השמ"ח שהשחיטה קשה בו מחשש שמוטה, ואעפ"כ למד שחיטה, אופן עשיית התפיסה וכו'. על הלעגהארן, ונראה שהסיבה לזה כיון שהלעגהארן הי' יותר בזול, כיון שאין בו הרבה בשר, לעומת שאר מיני תרגולים, וכמו שאמר השו"ב מק"ק סקווירא יצ"ו שהלעגהארן הי' התרגול הזול, לעומת שאר התרגולים, וע"כ כשלמדו הלכות שחיטה למדו על העוף עלעגהארן שאין בו כ"כ חסרון כיס אם לא ישחוט כראוי.

⁵ ובדרך אגב, אמר לי ר' אנשיל זילבער שליט"א לאחרונה מסיח לפי תומו, דרך הנקיבות של הלעגהארן הבשר קשה לאכילה, ונעשה ע"י מה שמטיל ביצים, משא"כ הזכרים שאינם מטילים ביצים, הבשר שלהם רך וטוב לאכילה, עכ"ד, וזה החילוק בין הזכרים להנקיבות נתגלה כעת להעסקנים שהשתדלו להמציא הלעגהארן להציבור, והיה ידוע מכבר בדור הקודם, אלא כמעט שנשתכחה, כיון שלצורך המסחר של הגוים לא נפקא מינא מיד, כיון שהם משתמשים בו רק בשביל הביצים, ולא בשביל הבשר.

⁶ הטעם למנהג זה הוא בפשטות כמו המנהג המובא בספרים (בספר תורת זבח סי' מ"ו פירוש יסוד המזבח אות א', להגאון ר' שלמה גאנצפריעד ז"ל בעמח"ס קיצשו"ע ועוד, ובספר גבעת פנחס סי' ס"ה ס"ב בהציור של הלשון) לחתוך קצה הלשון כדי שיצא הדם, וכמו שמצינו בשו"ע סי' ע"א ס"ג לנקוב עצם הגולגולת והקורם, דמי למליחה בכלי שאינו מנוקב, וכן המנהג עכשיו במליחת רגלי העופות שחותכים הקצוות, ונראה שזהו הטעם של מנהג זה לחתוך הקצוות של הכרבות הגדול קודם מליחתן.

המנהג המובא בפוסקים ליתן קבלה על תרנגול משום שהשחיטה קשה בו

כד) בש"ך (יו"ד סי' א' סק"ו) כתב וז"ל "והמנהג להתחיל לשחוט בתרנגולים, ובתוך ג' יהי תרנגול" עכ"ל, והיינו שאחד מהג' תרנגולים יהי תרנגול זכר, (עי' באה"ט שם סק"ו), ומקורו ממהרש"ל (ים של שלמה פ"ק דחולין סי' ה'), וכ"כ בשמלה חדשה (סימן א' סעיף ו'), וז"ל "ואחר כך ישחט לפני החכם שלש שחיטות כשרות, וכו', ונהגו שאותן שלש יהיו תרנגולים, ואחד מהם תרנגול, שהשחיטה קשה בו מחשש שמוטה, ואז יתן לו רשות לשחוט" עכ"ל השמ"ח, והנה זה שהשחיטה קשה בו מחשש שמוטה, הוא משום שטבע התרנגול שלפעמים בולע הסימנים בשעת שחיטה, ומקורו בחז"ל, בגמרא שבת (קכ"ח:): "האי מאן דשחיט תרנגולת, לכבשינהו לכרעיה בארעא וכו' דדילמא מנח להו לטופריה בארעא ועקר להו לסימנים", והיינו שלפעמים בולע התרנגולת הסימנים שלו ועוקרם ממקומם בשעת שחיטה. ונראה דהכוונה בזה הוא, דגם בתרנגולת נקיבה שייך שיבלע הסימנים בשעת שחיטה, והגמ' שבת שם מייירי מתרנגולת, מ"מ בתרנגול זכר שכיח יותר, ועל כן המנהג להתחיל בתרנגולים, ששייך בהם שמוטה יותר משאר בעלי חיים, ואחד מהם תרנגול זכר, כיון שבזה שכיח יותר שיבלע הסימנים בשעת שחיטה מתרנגולת נקיבה, אבל גם אם כל הג' תרנגולים הם זכרים ג"כ מקיים המנהג המובא בפוסקים, אלא העיקר שיהי' לכה"פ אחד מהג' תרנגולים זכר, כנלענ"ד כוונת הדברים.

טעם הדבר שנתנו שימוש בשחיטה על הלעגהארן

כה) והנה בהתרנגול לעגהארן, [ובפרט הזכרים], מובן היטיב דברי השמלה חדשה 'שהשחיטה קשה בו מחשש שמוטה', דכן הוא המציאות, אבל בהתרנגולים הברווילער"ס, הרא"ק קארני"ש, השכיחים כהיום בבית השחיטות, לא שכיח בהם שיבליע הסימנים בשעת שחיטה, והסיבה לזה כיון שאז כשהם נשחטים הם צעירים מאוד, בערך ו' שבועות, ואע"פ שהם גדולים בהרבה בשר, מ"מ זה שיבליע הסימנים זה דבר שעושים רק לאחר זמן כשהם מבוגרים יותר, ובפשטות היתה זאת עיקר הסיבה שנתנו קבלה לשוחטים בתרנגולים לעגהארן, כיון שבהם המציאות קאי וקיימא שהשחיטה קשה בו מחשש שמוטה.

דבר נכון להחזיר עטרה ליושנה ליתן קבלה לשוחט לאחר שישחוט התרנגול לעגהארן

כו) ובהמשך הזמן כמעט לא הי' נמצא תרנגולים עם טבע זה שיהיו רגילים לבלוע הסימנים בשעת שחיטה, שהברווילער"ס נשחטים כשהם צעירים לימים, וברווילער"ס מבוגרים שבוולעים הסימנים לא שכיח בבית השחיטות, והלעגהארן ג"כ לא הי' שכיח, וכמעט שנשתכח הטעם להתחיל לשחוט דוקא בתרנגולים, והרבה שוחטים מדור החדש לא הבינו פשר הדבר בשמלה חדשה (שם) שהשחיטה קשה בתרנגול מחשש שמוטה, מ"מ נשאר המנהג ליתן קבלה דוקא על תרנגולים, כמו שיש לקיים כל מנהג, אפילו כשלא מבינים הטעם, משום מנהג אבותינו בידינו, אבל כהיום שתהלה להשי"ת שהתרנגול לעגהארן שכיח שוב, נראה להציע שדבר נכון להחזיר העטרה ליושנה, וליתן קבלה על שחיטה לאחר שחיטת ג' תרנגולים של לעגהארן, שמקיימים בזה המנהג הקדום לשחוט בהתרנגולים שהשחיטה קשה בהם מחשש שמוטה, וכלשון השמלה חדשה. וכן בהלעגהארן יודעים בוודאי שהוא זכר, שבהם ניכר לכל החילוק בין הזכר להנקיבה לדעת אם הוא תרנגול זכר, וכשהצעת הדבר לפני הגה"צ ר' הילל וויינבערגער שליט"א אבד"ק סערדאהעלי יצ"ו, אמר לי שקשה לחייב זה כיון דסוף סוף לא הי' נהוג בכארבעים שנים האחרונים, מ"מ הוא דבר נכון להציע אם שייך, כיון דיש לזה מקור חזק בספרי השחיטה. וכע"ז אמר לי הגאון ר' משה זאב זארגער שליט"א דומ"ץ ק"ק סאטמאר בירושלים ת"ו, שהוא דברים של טעם, ליתן קבלה על העוף הלעגהארן דוקא, כיון דבהם מובן היטיב זה שבוולעים הסימנים בשעת שחיטה, ושוחט שלא למד לעשות תפיסה על הלעגהארן, לא יוכל לשחטו כראוי, אע"פ שרגיל בשחיטת הברווילער, וע"כ נכון הדבר אם אפשר שהשוחט ילמוד לעשות תפיסה על העוף הלעגהארן. וכן הסכים לזה הגה"צ ר' חיים ליב כ"ץ שליט"א אבד"ק סערדאהעלי יצ"ו, ואמר שהיות שכעת יש מציאות לקנות תרנגולים לעגהארן שבוולעים הסימנים, יש להחזיר העטרה ליושנה וליתן קבלה לשוחטים לאחר שישחטו אותם וכמו שמבואר בפוסקים.⁷

מעלה של השגחה מעולה על התרנגולים שנדע בדיוק גמור מהו

כז) ועוד באתי להבהיר במה שכתבנו במכתבי הקודם דהלעגהארן אין צריך הכשר, ובמכתב אחר כתבנו המעלה שיש הכשר מעולה על זה מתחילת היצירה, ונתעוררתי שנראית כסותרים זה את זה, דביאור הדבר הוא דבאמת עפ"י הלכה אינו צריך הכשר, וכל שבא לפנינו תרנגול בצורה של הלעגהארן, מותר לשחטו ולאכלו בלי פקפוק, וכמו כשבא לפנינו צבי, שחלבה מותר, ואינו צריך הכשר שמעיד עליו שאינו מורכב עם בהמה שחלבה אסור, וכש"כ בזה הלעגהארן שמתקלקל כשמתערב עם עוף אחר, וא"כ אינו צריך הכשר, מכל מקום יש מעלה גדולה דיש הכשר מעולה שמקבל אחריות לומר לרבים שהם העופות הלעגהארן, וטוב גם למי שאינו בקי להכיר מהו הלעגהארן, ובאמת שייך ההכשר אפילו כשאנו מתחילת היצירה, אלא שאם רואים העופות כשעומדים לשחיטה שנראית כהלעגהארן שאפשר להעיד עליהם שהם עופות הלעגהארן, אבל המעלה כעת עוד יותר, שההכשר יודעים בבירור גמור שהם מעופות הלעגהארן, כיון שיהודים כשרים קונים אותם הזכרים תיכף כשנולדים לגדלם לשחיטה ולאכילת הבשר, ישר מאותו הפירמ"ע שמוכרים הנקיבות בשביל ריבוי הביצים, שהם בוודאי מעופות הלעגהארן, שאין עוד עוף תרנגול שמשמשם בו לריבוי הביצים הלבנים חוץ מהלעגהארן, ועוד יותר מזה שמעתי ממקור

⁷ ועוד יש לעורר לגבי המנהג של כפרות בערב יום הכיפורים, שהרבה פעמים מתערבים בהתרנגולים הזכרים והנקיבות, ואי אפשר לדעת אם הוא זכר או נקיבה, ובפרט לסתם אדם, וכמדומה שמה שאנו יודעים מתחילה אם הוא זכר או נקיבה הוא על נאמנות הגויים, שאולי כדאי להדר לקיים המנהג של כפרות, בהתרנגולים לעגהארן, שבזה אפשר לידע בבירור שהוא זכר או שהיא נקיבה, על ידי תוארם וצורתם, שמשונה הזכר מהנקיבה. והסכים לזה הגה"צ ר' חיים ליב כ"ץ שליט"א אבד"ק סערדאהעלי יצ"ו.

מוסמך, שהלכו כמה אנשים כשרים ומומחים, בראשות הגה"צ ר' הילל וויינבערגער שליט"א אבדק"ק סערדאהעלי יצ"ו ודומ"ץ ק"ק נייטרא במאונט קיסקא יצ"ו, לראות ההורים, בין האב ובין האם, ונקרא בלשונם פערנ"ט סטא"ק parent stock, וראו אותם שהם הלעגהארן המסורה לנו מדור דור, והגם שאין צורך לזה עפ"י עיקר ההלכה, מכל מקום הוא הידור גדול בכשרות, לידע כל דבר בדיוק גמור מהו, קודם שנותנים אותו לפיו, וכלשון מרן השבט הלוי זצ"ל (ח"י סי' קי"ג) וז"ל "אין להעמיד הכלל על דברים של בדיעבד, ובפרט לענין קדושת האכילה, ונתרבה מיום ליום שמרכיבים המינים, בלי להודע מה מרכיבים, והדברים יבואו ח"ו למכשול גדול באיסור מאכלות. ע"כ עלינו להתעורר ולעמוד בהשגחה חמורה שלא להביא לשחיטת עופות רק ממקור שהוא בדוק מחשש תערובות מינים, ושהאפרוחים גדלים רק ממין שהמסורה ברורה בלי פקפוק, בין מצד הזכר ובין מצד הנקיבה" עכ"ל, וע"כ היות שיש הכשר מעולה שמקבל עליו האחריות על זה לית טב מיניה.

לשוננו הקדוש של הגה"ק מקאמארנא זצוק"ל בענין מסורה

כח) ואסיים בדברי הגה"ק מקאמארנא זצוק"ל, בחומש היכל ברכה בפרשתן, פרשת ראה (דברים י"ד, י"א) על הפסוק "כל ציפור טהרה תאכלו" וז"ל "טהרה חסר וא"ו, וכן "כעצם השמים לטהר" (שמות כ"ד, י'), והוא מלשון זכות, וכן "אם לא נטמאה האשה וטהרה" (במדבר ה', כ"ח), שזכה מכל מיני ניאוף מחו"נ ומכל מיני תיעוב, אזי תזכה ונקתה ונזרעה זרע, אבל אם איננה זכה ממעשה תיעוב, אע"פ שאינה מתה, אבל איננה משובחת לזרע זרע כשר ונקי, ושנים אצל נח "אשר לא טהרה" (בראשית ז', ב'), זכה וראויה לקרבן, משא"כ חיה לא היה שבעה שבעה, כי אינה ראויה לקרבן, וכן בכאן "טהרה" זכה וברור שהוא עוף טהור, בקבלת דבר ברור על פי המסורה, כי אין עוף נאכל אלא במסורת דבר ברור וזך ואמת, ולכן אלו ארבעה טהרה חסרין וא"ו כמבואר, והוא פלאי" עכ"ל הטהור. ויש להמליץ זה על התרגול הלעגהארן, שהוא מזוכך ביותר שיודעים בבירור מהו צורת האב והאם שלו, שהם עופות טהורים עם מסורה ברורה וזכה.

וע"ז בעה"ח בברכת כוח"ט

יעקב מנחם מענדל שטייף